

euro | guidance

Suprasti ir individualizuoti: mokinių,
turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių,
įvairovės atpažinimas ir įtraukties
organizavimas

Dr. Ieva Kuginytė-Arlauskienė

Trumpa mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, galimybių apžvalga

Mokiniai, turintys negalių

Šiai grupei priskiriami mokiniai, turintys raidos, sensorinių, fizinių funkcijų ir kitų sveikatos sutrikimų, kurių kilmė gali būti biologinė (pedagoginėmis priemonėmis pašalinti priežasčių neįmanoma).

Mokiniai, turintys sutrikimų

Šiai grupei priskiriami mokiniai, turintys mokymosi (dviejų ar daugiau dalykų – skaitymo, rašymo, matematikos, kitų mokomųjų dalykų), taip pat elgesio ir emocijų, kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, kurie pasireiškia vaikui įsisavinant mokymosi programą.

Mokiniai, turintys mokymosi sunkumų

Šiai grupei priskiriami mokiniai, kuriems dėl nepalankios (kultūrinės/kalbinės, pedagoginės, socialinės-ekonominės) aplinkos ar susidariusių aplinkybių apribojamos galimybės realizuoti savo gebėjimus įsisavinant Bendrojo ugdymo programas.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, konsultavimo karjerai organizavimo principai

Realios gyvenimiškos situacijos modeliavimas
Ugdomasis vadovavimas
Scenarijų rašymas
Vaidmenų žaidimas
Tapatinimasis
Dramos metodologija – išraiškos menai
Tarpusavio mokymosi metodas
Žaidimų ir sportinės veiklos metodai
Istorijų pasakojimo metodas
Teatras
Šokiai

Dainavimas
Bendraamžių ir suaugusiųjų mentorystė – sektinų pavyzdžių teikimas
Knygų iškarpu ir nuotraukų albumų sudarymas – išmoktoms žinioms įtvirtinti
Garso ir vaizdo medžiagos naudojimas: filmų analizė
Galima praktikuoti/apmąstyti vokalinį toną, išraišką, gestų naudojimą, kūno kalbą.

NAS SPELL SISTEMA

- NAS SPELL sistema yra naujoviška įtraukiojo ugdymo priemonė, naudojama Lietuvoje specialiųjų poreikių turintiems mokiniams. Ji yra sukurta kaip pagalbos mokytojams sistema, siekiant identifikuoti mokinių gebėjimų lygius ir sudaryti individualizuotus ugdymo planus. SISTEMA leidžia mokytojams geriau suprasti mokinių poreikius ir pritaikyti jiems skirtus mokymo metodus bei priemones.

Pagrindiniai NAS SPELL sistemos bruožai:

Individualių gebėjimų vertinimas: Sistema padeda mokytojams nustatyti mokinių stipriąsias ir silpnąsias puses, ypač susijusias su raštingumu ir skaičiavimu.

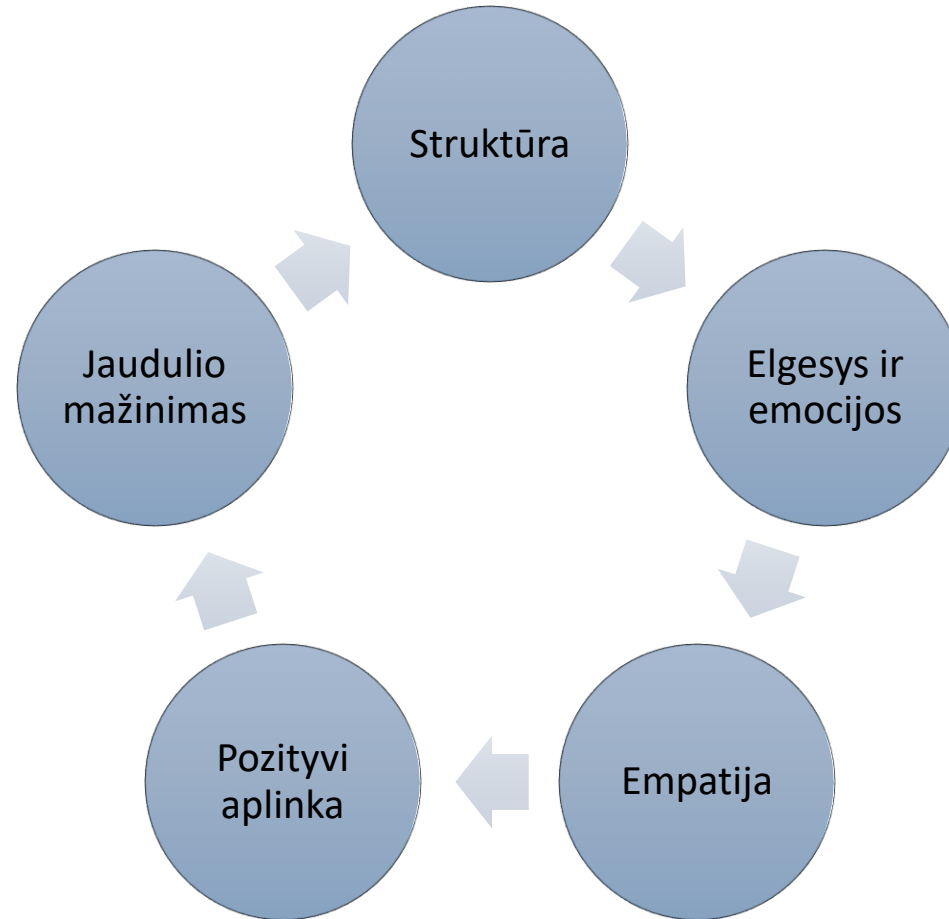
Individualizuotas mokymo turinys: Remdamasi vertinimo duomenimis, sistema siūlo pritaikytas mokymo programas, kurios atitinka kiekvieno mokinio ugdymosi poreikius.

Progresijos stebėjimas: Mokytojai gali nuolat sekti mokinių pažangą, kuri leidžia greitai pastebėti sėkmes ar sunkumus.

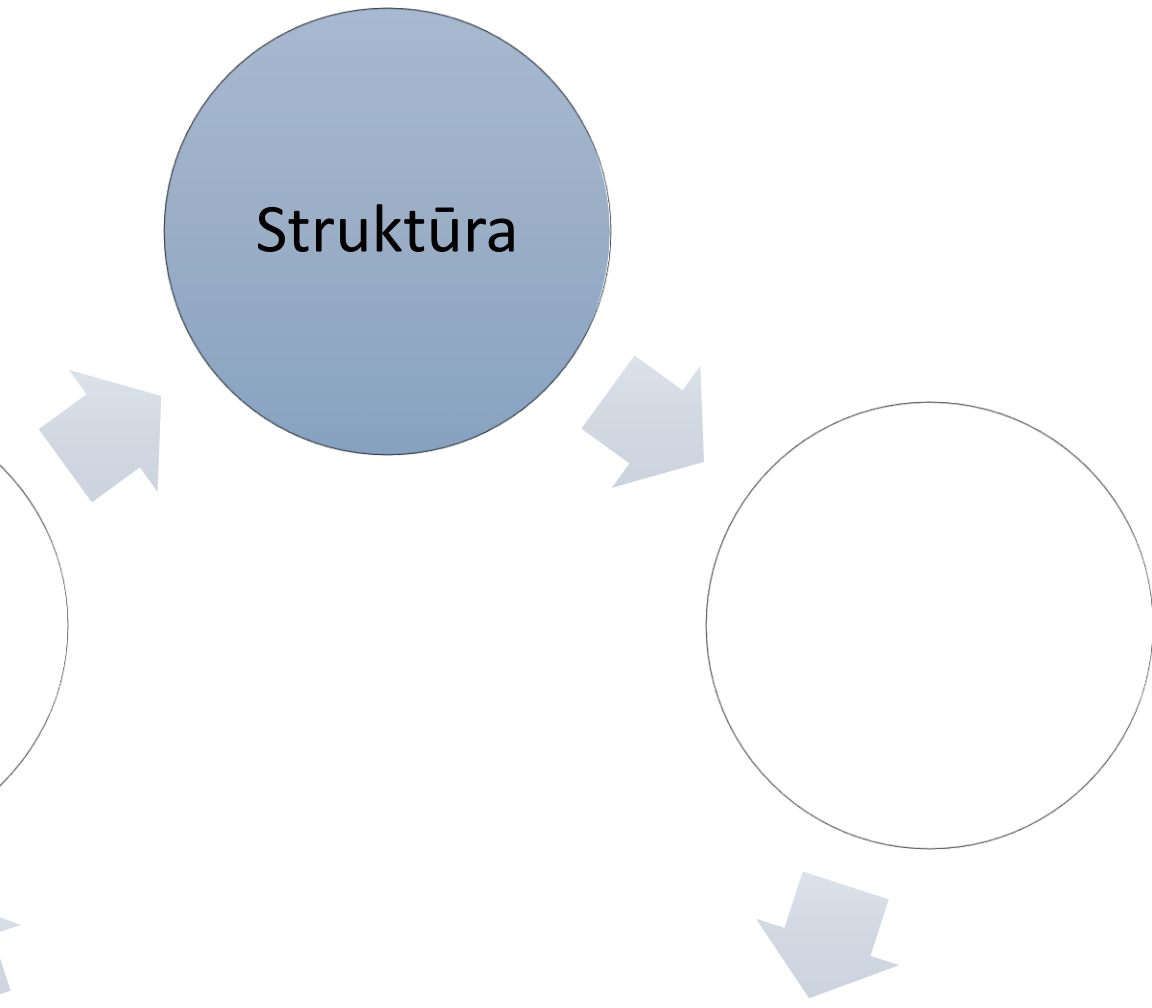
Duomenų rinkimas ir analizė: Sistema renka duomenis apie mokinių pažangą, kurie gali būti naudojami mokyklos lygmeniu siekiant pagerinti ugdymo kokybę.

Nuo ko pradedame darbą?

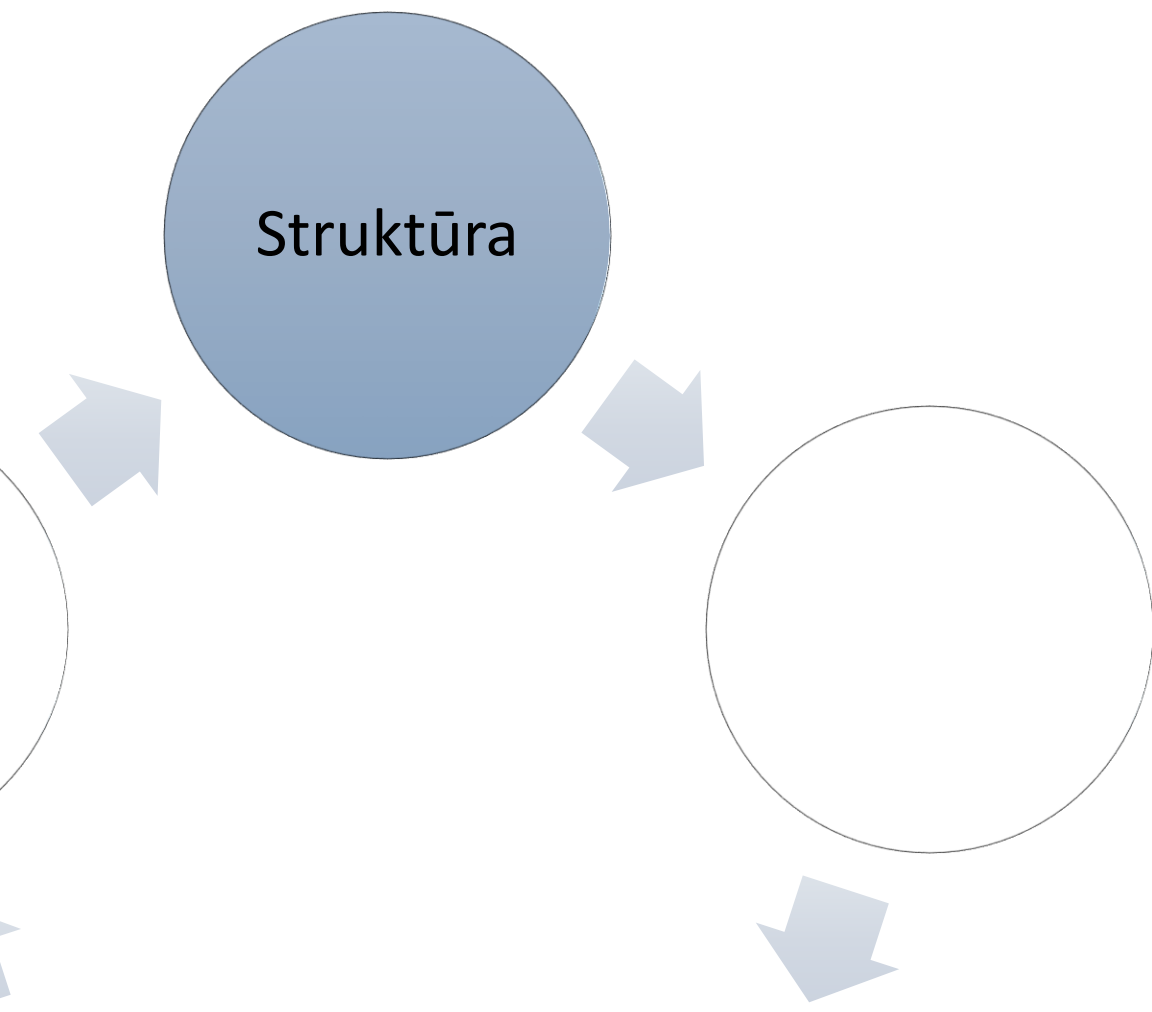

Nuo ko pradedame darbą?

- Struktūra leidžia individui numatyti įvykius.
- Siekdami to, mes pritaikome aplinką, programas ir mokymo būdus, kad pagerintume suvokimą, mokymąsi ir bendravimą.
- Pripažįstame, kad struktūros trūkumas, nežinojimas, ko tikimasi, kas bus toliau, ir laisvas pasirinkimas daugeliui kelia nerimą.
- Turėdami struktūrizuotą aplinką, galime padėti mokiniams tapti savarankiškesniems ir mažiau priklausomiems nuo raginimų ir priminimų.

Nuo ko pradedame darbą?

Struktūra leidžia suvokti, kur yra pradžia ir pabaiga:

- Kur aš turiu būti?
- Ką turiu daryti?
- Kiek turiu padaryti?
- Kiek laiko tai užtruks?
- Kaip sužinosiu, kad baigiau – koks yra galutinis produktas ir ką darysiu toliau?

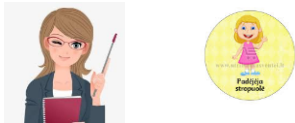

Nuo ko pradedame darbą?

Struktūra

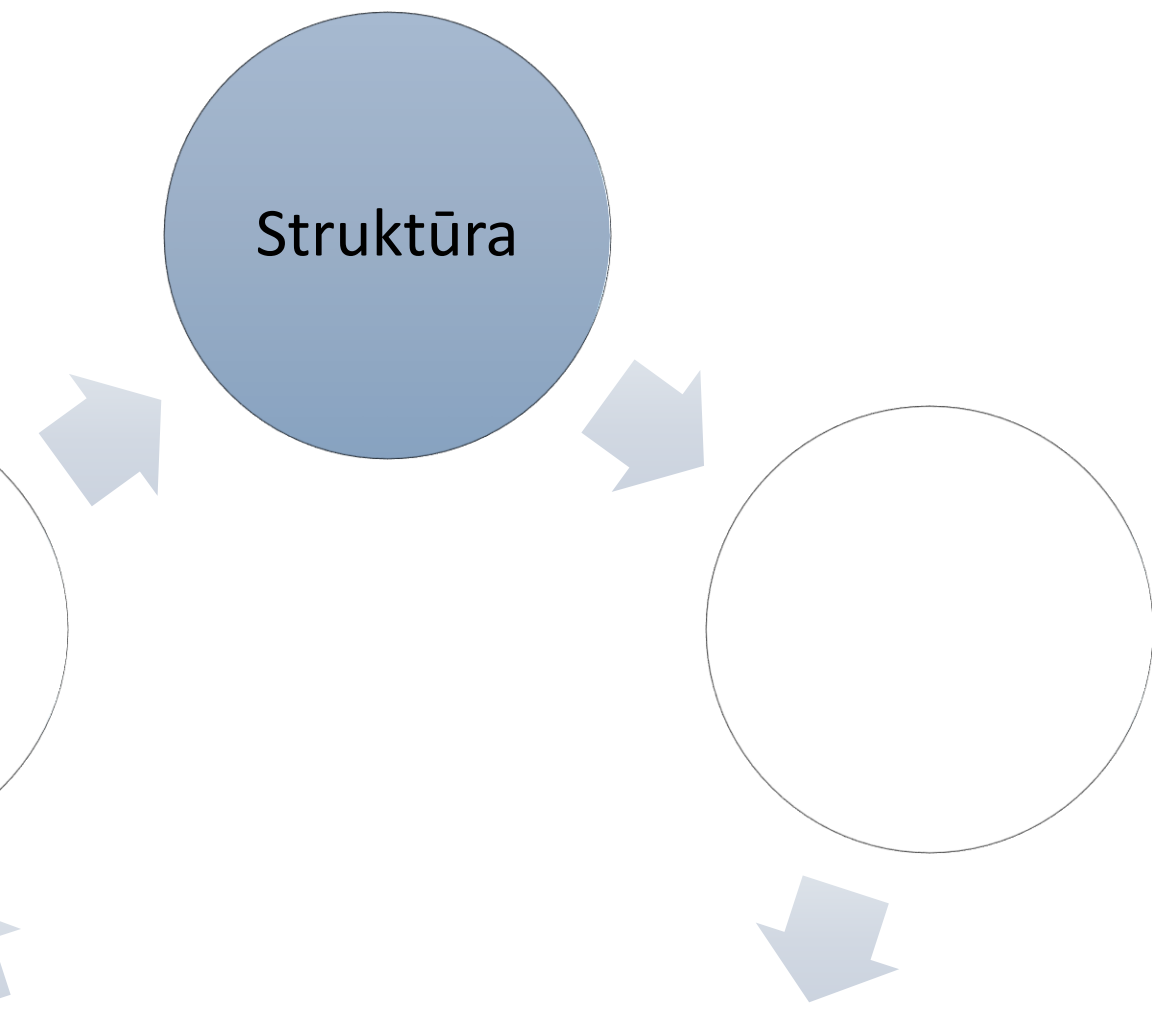

Kas	Aprašykite užsiėmimo turinį	Vizualizuoti
Kur	Nurodykite tikslią darbo vietą / vietas	
Kodėl	Koks kiekvienos užduoties tikslas?	
Kas	Kas dirbs kartu su mokiniu (mokytojai, padėėjai, bedrakai)?	
Kaip	Kaip mokinys turės atlikti užduotį?	
Kiek ilgai	Kiek viskas tęsis?	
Kas bus po to	Kokie užsiėmimai bus po to?	

Nuo ko pradedame darbą?

Kas	Kuo aš noriu būti?	 Profesijos
Kur	Mokyklos biblioteka	
Kodėl	Kalbėsime apie tai, kuo noriu būti aš	Išmolti apie įvairias profesijas
Kas	Mokytoja Rasa. Aš būsiu kartu su Jonu ir Daiva. Man padės teta Dalia.	
Kaip	Mokytoja Rasa papasakos apie įvairias profesijas. Žaisime žaidimą Išmok profesijas	
Kiek ilgai	4-5 pamokos	
Kas bus po to	Po to keliausiu į prailgintos dienos grupę	

Nuo ko pradedame darbą?

1. Sukurkite tvarkaraštį arba grafiką, kuriame aiškiai pavaizduota: kas ir kada vyks, kur gauti pagalbos ar medžiagos ir t. t.
2. Naudokite grafinį tvarkaraštį, kuris padėtų mokiniams prisitaikyti prie rutinos pokyčių.
3. Turėkite aiškią dienotvarkę ir „taisykles“.
4. Užtikrinkite, kad visi nurodymai būtų aiškūs, tikslūs ir suprantami.

Nuo ko pradedame darba?

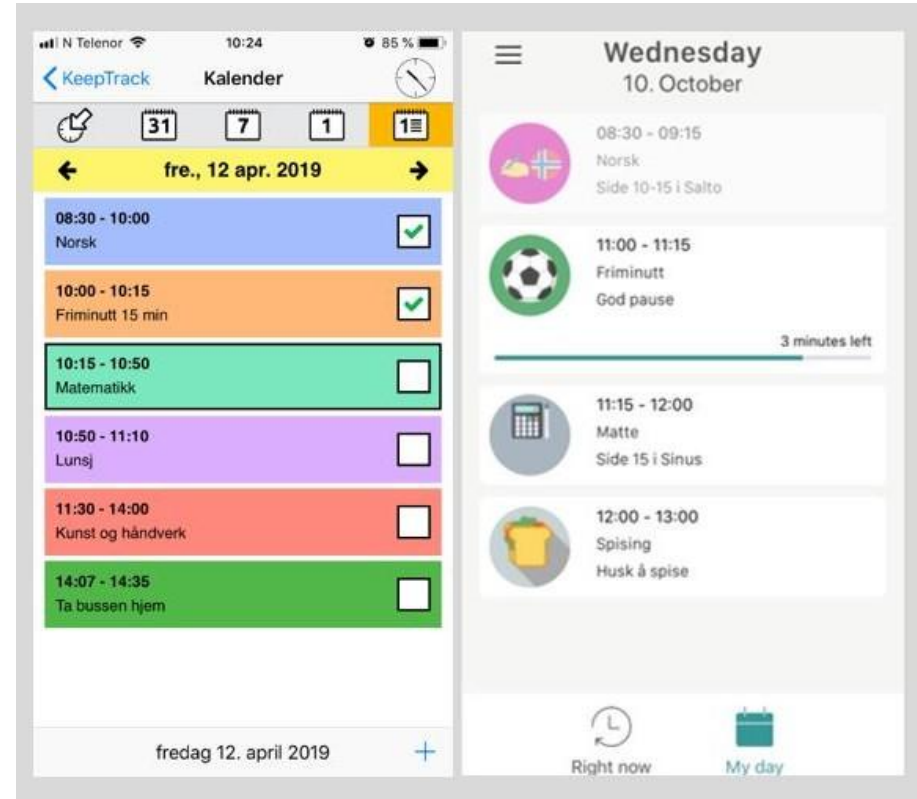
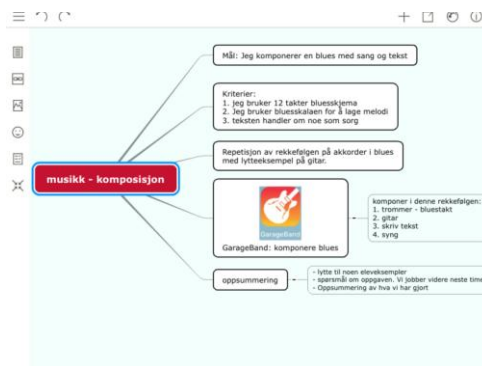
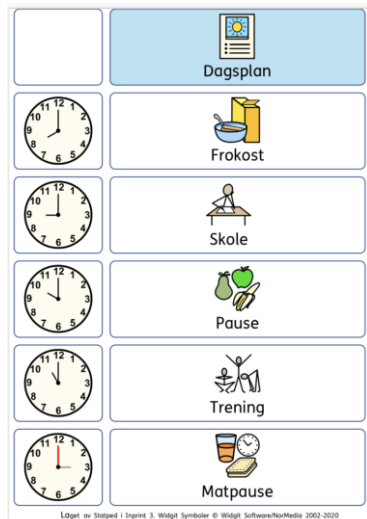
* 10 pav. Dienotvarkės

* 11 pav. Taisyklės

12 pav. Motyvacija dirbti

Nuo ko pradedame darbą?

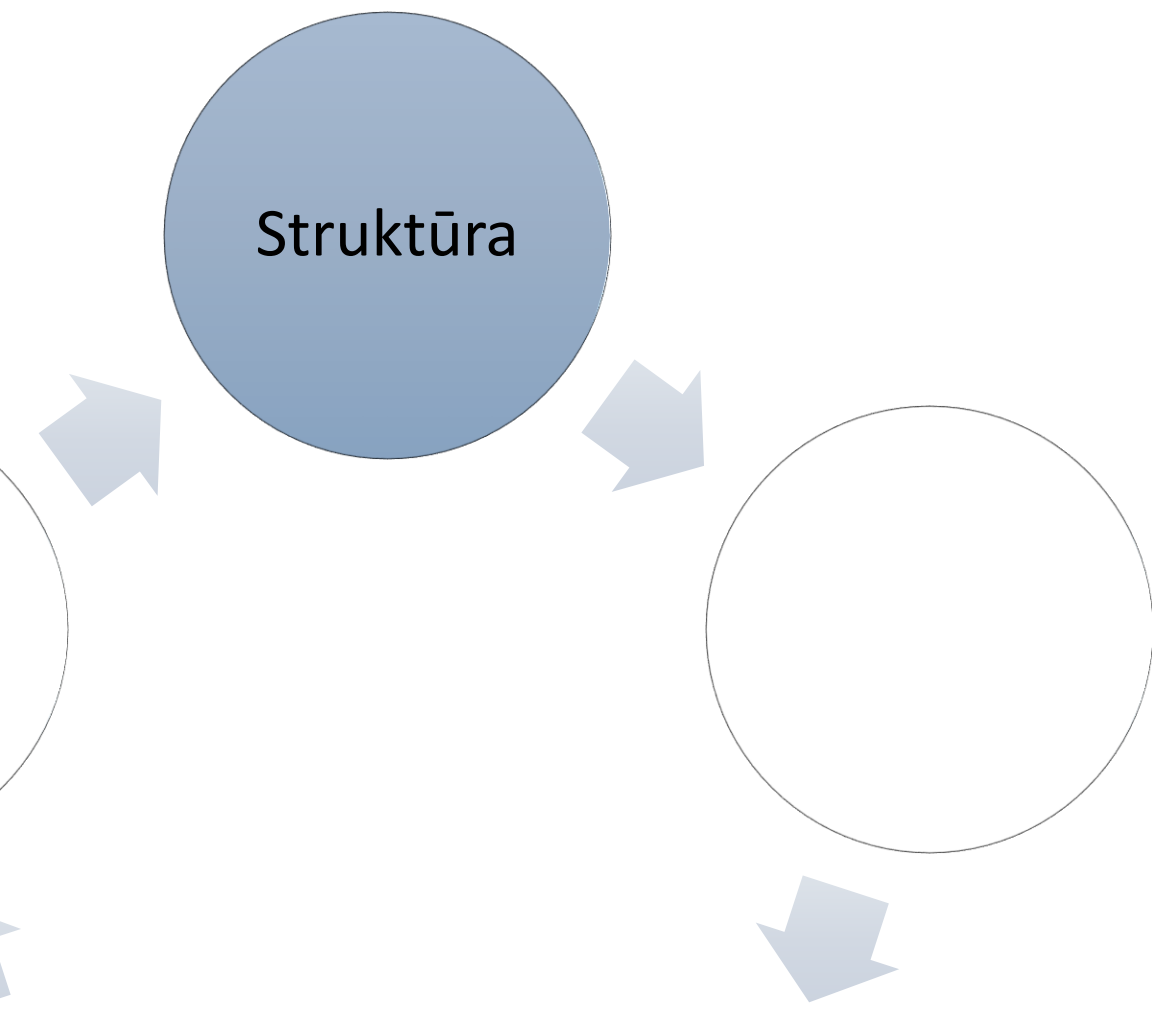

Struktūra

1. Trumpinkite kalbą - vartokite trumpus sakinius ir paprastus žodžius, konkretizuokite sąvokas.
2. Patikrinkite, ar tai, ką jūs pasakėte, buvo suprasta.
3. Laikykitės savo žodžio.
4. Vartokite aiškia, tikslia ir konkrečia kalbą.
5. Venkite perkeltinių prasmų, pvz. „Suimk save į rankas“.
6. Visada perspėkite - informuokite asmenį apie tai, ko jis gali tikėtis.
7. Duokite jam/jai laiko suprasti jūsų kalbą - nustokite kalbėti ir palaukite.
8. Aiškiai pasakykite tai, kas numanoma – pagrįskite veiksmus.
9. Kiekvieną įgūdį suskirstykite į atskiras dalis ir mokykite jų žingsnis po žingsnio.
10. Kartokite.

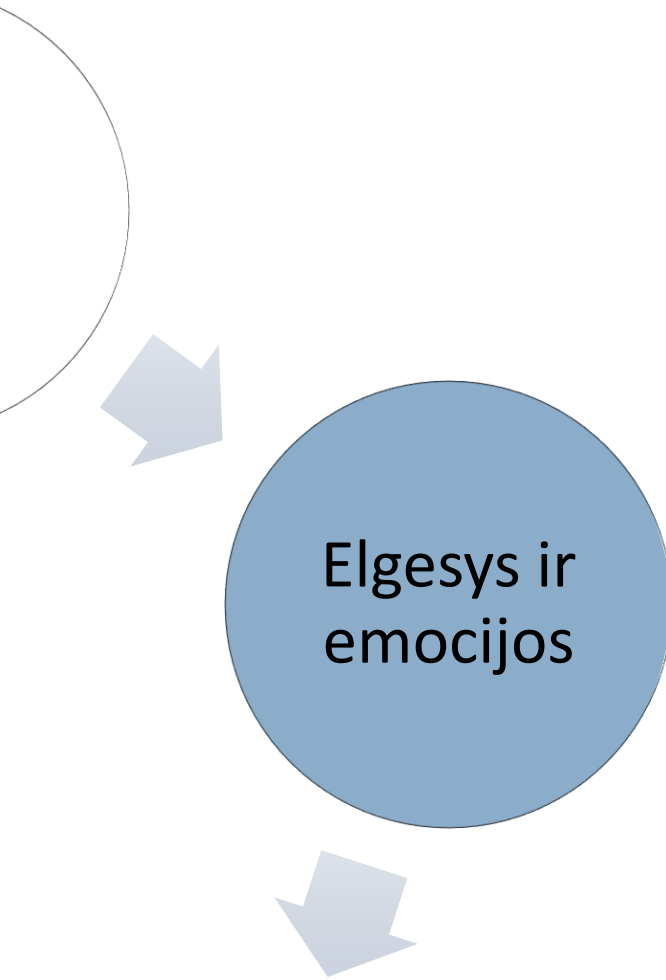

Nuo ko pradedame darbą?

1. Vietoj žodinių nurodymų naudokite vaizdinius, pvz: vaizdinį tvarkaraštį, naudokite kūno kalbą.
2. Žodinius nurodymus ir bendravimą sustiprinkite vaizdine ir lytėjimo pagalba.
3. Pirmiausia pasakykite asmens vardą, kad įsitikintumėte, jog jis/ji yra įsitraukęs/-usi.
4. Nurodymus duokite žiūrėdami į jaunuolį. Akių kontaktas labai svarbus.
5. Neduokite kelių nurodymų vienu metu. Naudokite išvardymą.
6. Paprašykite jaunuolio pakartoti nurodymus.
7. Žodžiu išreikškite savo minčių procesą modeliudami veiklą.
8. Įtraukite strategijas, kad prisimintumėte, ką reikia padaryti.

Nuo ko pradedame darbą?

Elgesys ir
emocijos

1. Naudokite padrašinimus ir pagyrimus, kad padidintumėte pasitikėjimą savimi ir savigarbą;
2. Naudokite atkaklų ir jautrų įsitraukimą, kad padidintumėte sąveikos ir motyvacijos lygį;
3. Pasinaudokite jų stipriosiomis pusėmis ir interesais, kad juos motyvuotumėte;
4. Užimkite mokinį. Užtikrinkite, kad jis/ji visada turėtų kuo užsiimti, nesvarbu, ar atlikęs/-usi užduotį, ar užstrigęs/-usi, ar laukdamas/-a jūsų dėmesio;
5. Neleiskite jam/jai vengti naujos veiklos, bet jautriai padėkite patirti ir mėgautis naujais dalykais;
6. Būkite pastovūs taikydami taisykles; reguliariai jas priminkite ir pakartokite;
7. Jautriai ir aktyviai įsiterpkite, kad sumažintumėte bet kokias kliūtis, kylančias dėl jų mokymosi negalios.
8. Iš anksto imkitės veiksmų, jei pastebite bet kokį elgesį, kuris gali sumažinti bet kokias socialinės įtraukties galimybes ateityje.

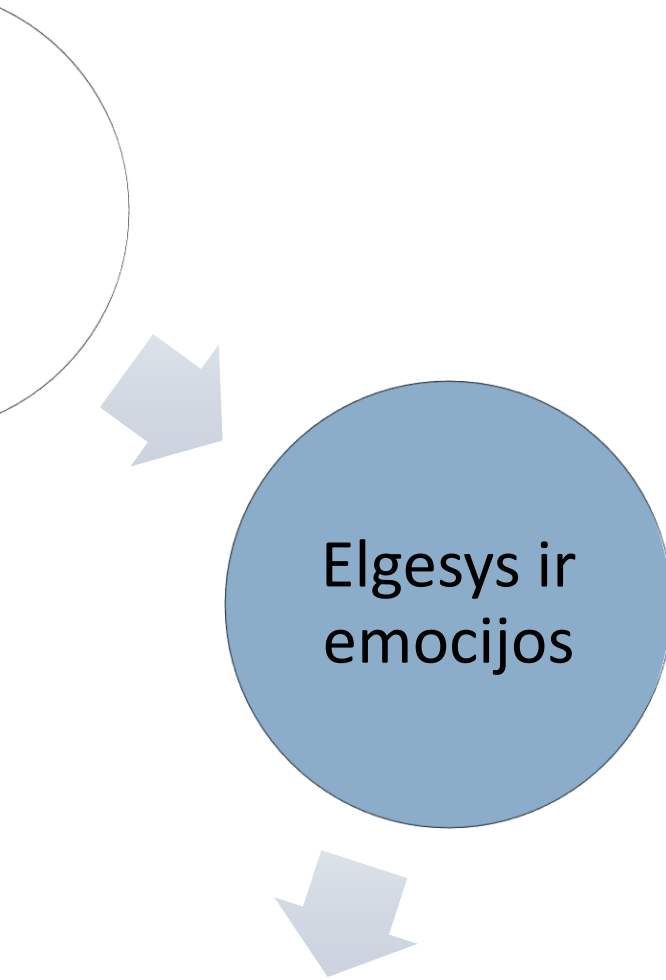
Nuo ko pradedame darbą?

Pagalba ir parama turi padėti siekti savarankiškumo, o ne trukdyti mokiniui vystytis.

Nuo ko pradedame darbą?

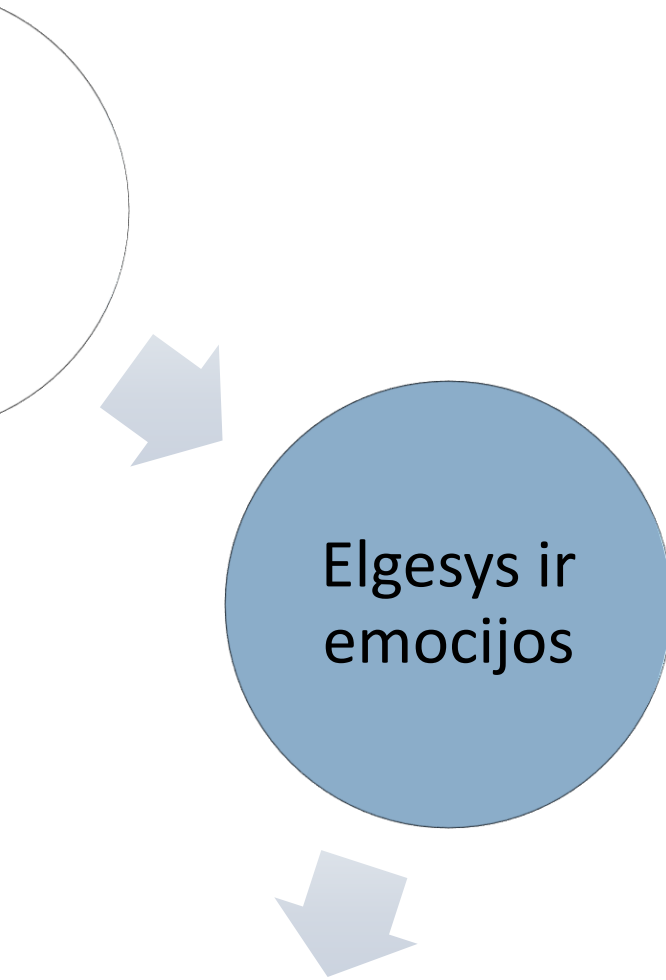
Elgesys ir
emocijos

1. Struktūra, nuspėjamumas ir pagrindinės taisyklės padeda mokiniams valdyti emocijas.
2. Jei įmanoma, ignoruokite bet kokį netinkamą elgesį. Esant galimybei aptarkite emocijas, alternatyvius reagavimo būdus.
3. Stenkitės nukreipti dėmesį arba sušvelninti situaciją:
  - *Humoras, sumažinkite įtampą juokaudami, bet ne sarkazmu.*
  - Pakeiskite temą, kalbėkite apie tai, kas jiems įdomu.
4. Po bet kokio incidento pasistenkite rasti progą pagirti.
5. Raskite ką nors pozityvaus dienos pabaigai.
6. Jei mokinys atrodo neramus:
  - Prieikite prie mokinio arčiau.
  - Paklauskite, ar jam reikia pagalbos, jei nereikia, suteikite jam erdvės. Pabandykite sukurti neverbalinę pagyrimo kalbą, pvz., iškeltą nykštį arba duokite penkis.

Nuo ko pradedame darbą?

Kaip elgtis pykčio metu:

1. Pasistenkite parodyti, kad suprantate jų pykčio priežastį
  - pasiūlykite alternatyvius pykčio išraiškos ar valdymo būdus, pvz., žodžiais ar piešiniais.
2. Pasistenkite turėti pabėgimo planą.
  - galbūt jis/ji bus paprašytas/-a „atlikti tam tikrą užduotį“, kad nusiramintų arba išsklaidytų situaciją.
3. Neužsitraukite pykčio.
  - leiskite mokiniui suprasti, kad incidentas nekeičia jūsų santykių.
4. Aptarkite su grupe, kas, jų manymu, sukėlė pyktį.
  - galbūt tai buvo jų veiksmai?
  - galbūt tai buvo nesusipratimas?
  - galbūt jie gali pasiūlyti strategijas, kurios padėtų išvengti situacijos pasikartojimo.

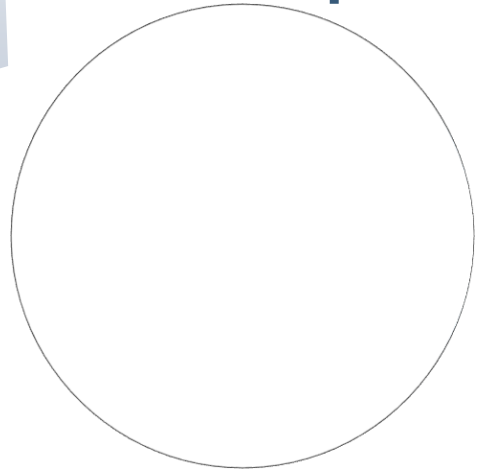

Elgesys ir
emocijos

Nuo ko pradedame darbą?

Nuo ko pradedame darbą?

Empatija

Išsiaiškinkite, kaip mokinys mąsto, bendrauja, mokosi ir patiria pasaulį.

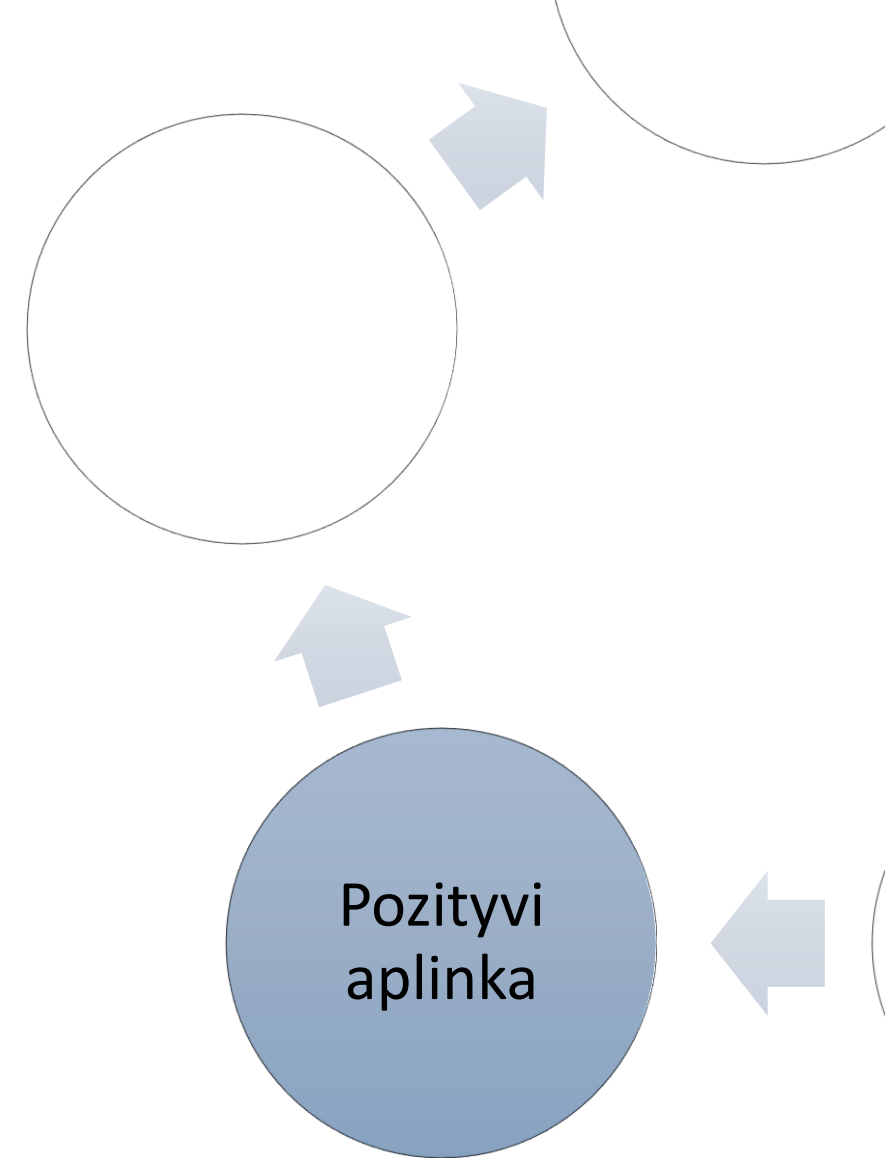
1. Supraskite juos - „įsijauskite į jų situaciją”.
Kaip jie mąsto?
Kaip jie jaučiasi?
Kas juos verčia nerimauti ir būti nelaimingais?
Kas jiems patinka?
2. Suteikite gerus pavyzdžius.
3. Pagirkite skirtumus.
Padėkite kitiems taip pat atpažinti ir džiaugtis šiais skirtumais.
Pagarba asmeniui ir jo teisei būti kitokiam.
4. Visi turime gerų ir blogų dienų, pakilimų ir nuosmukių.

Nuo ko pradedame darbą?

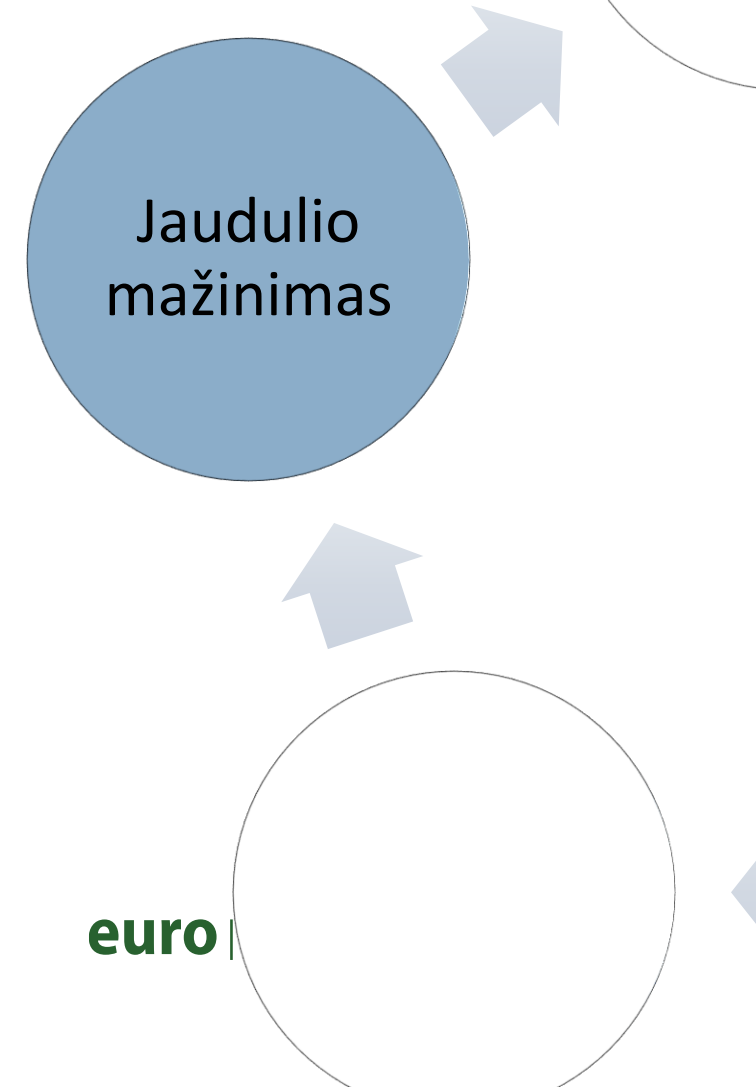
Mokymosi erdvės organizavimas gali labai padėti mokiniams, turintiems SUP, klasėje ir pašalinti galimas kliūtis, trukdančias sėkmingai mokytis.

1. Apribokite patalpų dekoracijas ar ekspozicijas, tai gali padėti išvengti autizmo spektro, ADHD ar sensorinių problemų turinčių mokinių vizualinės perkrovos.
2. Venkite juodo ant balto pateikimo ir keiskite fono spalvas, tai gali padėti disleksiją turintiems mokiniams.
3. Visą dieną naudokite vizualinį tvarkaraštį, tai sumažins autizmo, ADHD ar nerimo sutrikimų turinčių mokinių nerimą.
4. Vaizdinių priemonių naudojimas mokykloje ar kambaryje padės palengvinti nurodymų vykdymą, tai gali būti naudinga mokiniams, turintiems bendravimo sunkumų ar autizmo sindromą.
5. Užtikrinkite, kad asmenys prireikus galėtų naudotis individualia darbo vieta, tai gali padėti mokiniams, turintiems ADHD ir autizmo sutrikimų, nes jiems suteikiama ramesnė erdvė.

Nuo ko pradedame darbą?

1. Rami, sutelkta, suplanuota intervencija.
2. Nuraminantis, nesmerkiantis ir priimantis bendravimas.
3. Nekonfliktiškumas ir palaikymas.
4. Aplinkos/jutiminio poveikio, pvz., karščio, suvokimas.
5. Prieš atliekant nerimą keliančius pratimus, juos pasipraktikuoti.
6. Pašalinti arba sumažinti nemalonius ar blaškančius dirgiklius.
7. Mažinti diskriminaciją ir gerinti koncentraciją „aiškiai“ mokant savęs nuraminimo strategijų, pvz., sąmoningumo ir atsparumo.

Nuo ko pradedame darbą?

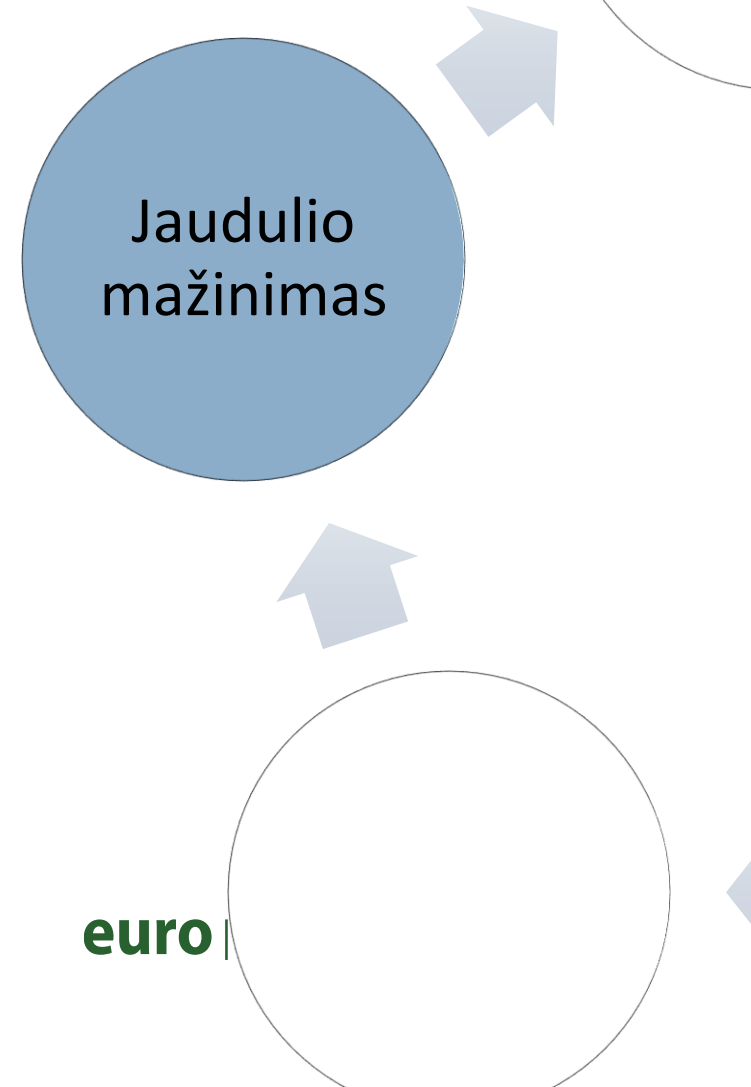
1. Sukurkite svetingą darbo vietą.
  - Svetingumo ženklai, vizualinės komunikacijos sistema ant sienos
2. Aplinkos patikrinimas, siekiant pašalinti arba sumažinti dėmesį blaškančius veiksnius.
  - Pvz., triukšmas, karštis, šviesa, kvapas, lytėjimas, regimosios sąlygos, netvarka ir pan.
3. Kalbėkite aiškiai, dirbkite ramiai ir tyliai.
4. Stenkitės būti kuo mažiau įsitempę.
  - Jūsų manieras, stilius, apranga, šukuosena, kvapai, juokas
5. Jei reikia, dirbkite šalia mokinio, o ne priešais jį. Nelieskite jo, neįsitikinę jog tai galite daryti.
6. Parinkite geriausią vietą klasėje, kur mokinys galėtų atsisėsti.
  - Atsižvelkite į jo regėjimą, klausą, dėmesio koncentraciją ir t. t.
7. Aiški ir nedviprasmiška sąveika - mažiau kalbos.
  - Užuo sakę „Greta, nustok bėgioti“, sakykite „Greta, eik“.

euro |

Nuo ko pradedame darbą?

1. Sukurkite tikslingą mokymosi aplinką.
  - per daug užsiėmęs mokinys gali būti lengvai išsiblaškęs,
  - per mažai darbo, jam gali trūkti stimulo.
2. Darbo vieta turi būti funkcionali. Užtikrinkite ramią erdvę mokiniams, kurie gali patirti stresą.
  - tokia erdvė skirta palengvinti, o ne baudžianti.
3. Su probleminiu elgesiu kovojama pozityviai ir palaikančiai
  - jokios žodinės ir fizinės bausmės nepriimtinos.
4. Už santykių kūrimą yra atsakingas mokytojas, o ne mokinys.

Karolis (15 metų)

Mokykloje mokosi Karolis, 15 metų amžiaus aštuntos klasės mokinys, turintis lengvą intelekto sutrikimą. Karoliui būdingi **tam tikri pažinimo sunkumai**, ypač susiję su **abstraktus mąstymo ir informacijos apdorojimo greičio aspektu**. Jis **greitai pavargsta** atlikdamas ilgai trunkančias užduotis, jam **sunku planuoti laiką** ir **susitelkti į ilgalaikius tikslus**, tačiau jis **pasizymi stipriais praktiniais gebėjimais, yra draugiškas, stengiasi įgyvendinti jam pavestas užduotis**.

Karolis turi stiprų susidomėjimą **technine veikla** – jam **patinka dirbti su įrankiais, atlikti paprastus remonto darbus**. Mokytojai pastebi, kad Karolis noriai dalyvauja technologijų pamokose ir demonstruoja praktinį sumanumą, tačiau kitose srityse jam reikia papildomo palaikymo.

Karolis (15 metų) - tikslai

Padėti Karoliui suprasti jo stipriąsias puses ir susidomėjimus, kad jis galėtų pasirinkti tinkamiausią karjeros kryptį.

Lavinti socialinius, emocinius ir darbo įgūdžius, kad Karolis galėtų geriau prisitaikyti prie profesinės aplinkos.

Suteikti praktinių patirčių, kurios padėtų Karoliui susipažinti su skirtingomis profesijomis ir darbo reikalavimais.

Bendra specifika

Pagrindinės ypatybės, būdingos paaugliui su nežymiu intelekto sutrikimu, gali būti šios:

1. Kognityviniai gebėjimai ir mokymasis:

Toks paauglys dažniausiai gali išmokti pagrindinių dalykų, bet jam reikia daugiau kartojimo, praktikos ir papildomos paramos nei bendraamžiams. Paaugliams gali prireikti naudotis labiau struktūrizuotomis ir nuosekliomis mokymo metodikomis. Lėtesnis informacijos apdorojimo tempas ir sunkumai atliekant sudėtingesnius loginio mąstymo veiksmus, tokius kaip analizuoti, apibendrinti ar vertinti informaciją. Specifinių įgūdžių ugdymas yra itin svarbus, nes tokiems vaikams sudėtingiau spręsti problemas savarankiškai ar mokytis naujų dalykų greitu tempu. Pavyzdžiui, jie gali mokytis kasdienių įgūdžių, kuriuos vėliau sėkmingai pritaikys praktikoje.

2. Socialiniai ir emociniai įgūdžiai:

Paauglystė yra laikotarpis, kai socialiniai santykiai tampa itin svarbūs, tačiau paaugliams su nežymiu intelekto sutrikimu dažnai būna sunkiau suprasti ir prisitaikyti prie socialinių normų. Gali prireikti papildomos paramos mokant socialinių įgūdžių ir bendravimo taisyklių. Tokių paauglių emociniai gebėjimai dažnai būna šiek tiek labiau riboti. Jie gali būti mažiau gebantys atpažinti sudėtingas emocijas ir tinkamai reaguoti į konfliktines situacijas. Svarbu ugdyti jų emocinio reguliavimo gebėjimus. Jie gali turėti stiprią poreikį priklausyti bendraamžių grupei, tačiau kartais nesugebėti deramai atpažinti socialinių signalų. Tai gali kelti grėsmę jų emocinei savijautai ir savigarbai, jei jie nesijaučia visiškai priimti.

Bendra specifika

Pagrindinės ypatybės, būdingos paaugliui su nežymiu intelekto sutrikimu, gali būti šios:

3. Savarankiškumo ir kasdienių įgūdžių vystymas:

Paauglystėje ypatingą reikšmę turi savarankiškumo ugdymas, tačiau tokie paaugliai gali susidurti su sunkumais atlikdami užduotis be pagalbos. Tai gali būti paprastos užduotys, reikalaujančios sekos ir struktūros, pavyzdžiui, planuoti laiką, atlikti savitarnos veiksmus ar vykdyti atsakingas užduotis. Jie gali reikalauti struktūrizuoto mokymo ir pasikartojimo kasdieniuose įgūdžiuose, kurie leidžia sėkmingiau pereiti į savarankiškesnį gyvenimą, pvz., finansinės atsakomybės, laiko planavimo ar higienos srityse.

4. Psichologinės ir fizinės savivokos ugdymas:

Paaugliai, turintys nežymų intelekto sutrikimą, dažnai būna jautresni aplinkos vertinimui, todėl jiems reikalinga parama, skirta ugdyti teigiamą savivertę. Šis paramos tipas padeda jiems geriau įsitraukti į mokymosi veiklas ir siekti tikslų. Taip pat, svarbu stiprinti jų gebėjimą realistiškai vertinti savo galimybes bei suvokti ir priimti savo stipriąsias ir silpnąsias puses.

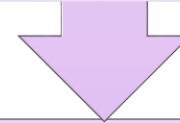

Karolis (15 metų) - konsultavimo planas

Pirminis pokalbis

Karjeros specialistas susitinka su Karoliu individualiai, kad aptartų jo pomėgius, stipriąsias ir tobulintinas puses. Specialistas naudojami aiškiais klausimais ir vizualinėmis priemonėmis, kad palengvintų supratimą. Karoliui pateikiama užduotis pagalvoti apie tai, kas jam labiausiai patinka ir ką jis norėtų veikti ateityje.

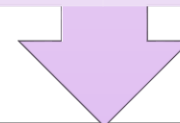
Pagrindinis tikslas yra išsiaiškinti Karolio interesus ir stipriąsias puses, skatinant savęs pažinimą ir asmeninį įsivertinimą.

Praktinės užduotys

Karoliui parenkami praktiniai užsiėmimai, kurių metu jis galėtų įgyti darbo patirties (pvz., susipažinti su dirbtuvių, remonto darbų aplinka). Taip pat organizuojami susitikimai su įvairių profesijų atstovais, kurie papasakoja apie savo darbo specifiką.

Svarbu suteikti Karoliui galimybę praktiškai pajauti skirtingas darbo aplinkas, suprasti, ką jos reikalauja, ir kokie gebėjimai reikalingi.

Socialinių ir darbo įgūdžių lavinimas

Per socialinių įgūdžių lavinimo pamokas Karolis mokosi bendrauti su kitais asmenimis, laikytis darbo etikos ir atlikti bendradarbiavimo užduotis. Šių pamokų metu naudojami scenarijai, kurie imituoja kasdienes darbo situacijas, padeda jam lavinti problemų sprendimo įgūdžius ir praktikuotis profesinėje aplinkoje reikalingą elgseną.

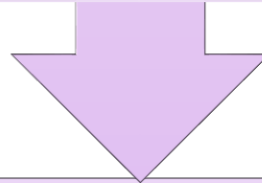
Paruošti Karolį darbo rinkai, ugdant profesinius, socialinius ir emocinius įgūdžius, padėsiančius geriau prisitaikyti prie profesinės aplinkos.

Karolis (15 metų) - konsultavimo planas

Mentorystės programa su patyrusiu specialistu

Karoliui priskiriamas mentoriumi dirbantis asmuo - technikos srities specialistas, kuris reguliariai susitinka su juo ir padeda formuoti įgūdžius bei aptaria galimybes šioje srityje. Mentorius suteikia patarimus ir atsako į Karolio klausimus apie profesiją, pataria dėl galimų ugdymosi krypčių.

Skatinti Karolį susipažinti su konkrečia profesine sritimi, gilinti praktines žinias ir gauti naudingų patarimų iš patyrusio specialisto.

Karjeros plano kūrimas ir tęstinė pagalba

Kartu su Karoliu sudaromas paprastas, aiškus karjeros planas, kuriame numatomi trumpalaikiai ir ilgalaikiai tikslai (pvz., įgyti specifinius įgūdžius, atlikti praktikas ir pan.). Karjeros konsultantas ir mokytojai kas kelis mėnesius aptaria su Karoliu jo pažangą ir prireikus atlieka plano korekcijas.

Suteikti struktūruotą, nuoseklų planą, kuris padėtų Karoliui siekti užsibrėžtų tikslų, kartu numatant jam reikalingą pagalbą ir motyvacinę paramą.

Karolis (15 metų) – galimos priemonės

Edukacinis žaidimas „Karjeros šalis“

